

KAPİTALİZMİN KISKACINDA BİR KADIN ROMANI: ANKARA MAHPUSU

Öz: Hayatın her alanında kadınları erkek tahakkümünden kurtarmayı amaçlayan feminizm hareketi, 1960'lerden itibaren Türkiye'de de yükseliş göstermeye başlar. Türk edebiyatının toplumsal gerçekçi ilk kadın yazarlarından Suat Derviş [Baraner] de bu yolda eserler veren yazarlardandır. Suat Derviş, sosyo-ekonomik şartların kadın – erkek ilişkilerine yansımından hareketle kadın – erkek eşitliğini savunan bir yazardır. Suat Derviş, *Ankara Mahpusu* isimli romanıyla, sosyo-ekonomik değişikliklerin kadınlar üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. 1945 yılında *Haber* gazetesinde *Zeynep İçin* adıyla tefrika edilen romanın ilk baskısı 1968 yılında *Ankara Mahpusu* adıyla yapılmıştır. Feminizm açısından edebiyatımızın erken dönem örneklerinden olan *Ankara Mahpusu*'nda aynı zamanda kapitalist sistemin de eleştirisi yapılır. Sözlüklerde “anamalcılık” olarak tanımlanan kapitalizm, sermayenin ve üretim araçlarının tek elde toplanması amacına dayanır. *Ankara Mahpusu* romanında Şakir Efendi'nin ölümünden sonra mal varlığı eşi Zeynep'e kalır. Bu aşamadan sonra ortaya çıkan Zeynep'le romanın başında tanıdığımız Zeynep birbirinden çok farklıdır. Bu farklılık önce kadınsı özellikleriyle ön plana çıkan Zeynep'in sermaye sahibi olduktan sonra erkeksileşmesi şeklinde ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada, erkek egemen dünyada mücadele eden kadının kapitalizmin etkisiyle cinsiyetinden vermek zorunda kaldığı ödümler tespit edilmiştir. Bu tespitlerden hareketle *Ankara Mahpusu* romanında, kapitalizm karşısında Marksist feminizmin var olma koşullarının tam anlamıyla sağlanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suat Derviş, Ankara Mahpusu, Kapitalizm, Feminizm.

Ankara Mahpusu: A Women's Fiction in the Grip of Capitalism

Abstract: Feminist movement that aims to liberate women from male domination in all areas of life also began to rise in Turkey in the 1960s. Suat Derviş [Baraner], one of the first socialist realist women authors of Turkish literature, is also one of the authors who wrote in this area. Suat Derviş is a writer who advocates gender equality based on the reflection of socio-economic conditions on male-female relations. She revealed the effects of socio-economic changes on women through her novel *Ankara Mahpusu*. The first edition of the novel, which was serialized as *Zeynep İçin* in a newspaper called *Haber* in 1945, was made under the name of *Ankara Mahpusu* in 1968. In *Ankara Mahpusu*, one of the early examples of our literature in terms of feminism, capitalist system is also criticized. Capitalism is defined as a system in which capital and means of production are monopolized. In the novel, Zeynep is Şakir Efendi's wife and inherits all of his property. After this point, Zeynep gets very different from who she was at the beginning of the novel. First, her femininity is very clear, however she adopts masculinity after acquiring the capital. In this study, the concessions that women have to make while struggling in male-dominated world due to the effect of capitalism has been found out. Considering these issues, it has been concluded that the conditions for the existence of Marxist feminism in the face of capitalism cannot be fully met in *Ankara Mahpusu*.

Keywords: Suat Derviş, Ankara Mahpusu, Capitalism, Feminism.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
50. SAYI / VOLUME
2021-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Dr. Emrah MEYDAN

emrahmeydan33@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-0039-2625

Gönderim Tarihi

Received

22.02.2021

Kabul Tarihi

Accepted

16.11.2021

Atf

Citation

Meydan, Emrah. “Kapitalizmin Kısacasında Bir Kadın Romanı: *Ankara Mahpusu*.” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 50, 2021, ss. 127-135.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

Anamalcılık olarak tanımlanan kapitalizm, sermaye birikimine ve üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan bir sistemdir. Özel mülkiyete sahip olmakla artan sermaye, zamanla artı değere dönüşerek kâr amacına dayalı bir sistem meydana getirir. Kapitalist sistem, artan kâr payıyla birlikte sosyal hayatta var olan pek çok şeyi metalaştırdığı gibi kadını da metalaştırmıştır. Böylece ekonomik ilişkiler içerisinde kadını bir sömürü aracına dönüştürmüştür. Kadın cinsellik, aile içindeki konumu, bireysel hakları açısından özgürlüğünü kaybederek cinsiyeti yönüyle ezilmiştir.

Türkçe Sözlük'te; *toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi* (859) olarak tanımlanan feminizm, toplumun her alanında kadın ve erkek arasında yapılan ayrıma karşı çıkan hareketler bütünüdür. Feminist eleştiri ise *1960'larda Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak yeniden canlanan genel feminist hareketin edebiyat alanına da kaydırılması sonucu* (Moran 249) ortaya çıkmıştır. Feminist eleştirinin *Marksist, psikanalitik veya postyapısalcı görüşlerden yararlanması dolayısıyla bütünlük gösteren bir teoriye ve uygulamalara sahip olduğu söylenemez* (Huyugüzel 171). Buradan da anlaşılacağı gibi Marksizm/sosyalizm ile feminizm tam anlamıyla bir bütünlük oluşturmaz. Ancak feminist edebiyat kuramının geliştiricilerinden Simone de Beauvoir'ın *kadının ekonomik ve siyasal alanda ezilmesini bir alt-yapı kurumu, kadınları aşığılayın sanat ve edebiyat anlayışını da bir üst-yapı kurumu olarak gör(mesi)* (Kolcu 379) Marksistlerin sanatı yorumlamada kullandıkları yöntem ile benzeşir. Edebiyattaki kadın figürlerini anlamaya çalışan feminist eleştiriye Marksizm; kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda ezilmesinin kanıtını edebî metinlerle ilişkilendirme fırsatı sunar. Böylece Marksist/sosyalist feminist eleştiri, kadının mücadelesini bir sınıf mücadelesi olarak değerlendirir. Kadını bir mal ve sömürü aracı olarak gören kapitalizm, kadının özgürlüğüne ulaşmasındaki en büyük engellerden biridir.

Sovyetler Birliği'nin resmi sanat görüşü olarak bilinen "toplumcu gerçekçilik", 1934'te toplanan Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde ortaya atılan çeşitli görüşler etrafında oluşturulmuş resmî bir sanat görüşüdür. Sanat ve edebiyatı Marksist düşünceden hareketle değerlendiren bu görüş, sanatçıyı belirli bir eksen etrafındaki konulara odaklayarak güdümlü bir edebiyat meydana getirmiştir. Bunun sonucunda sanatçı toplumu ve dünyayı değiştirmek, eşitlik ve özgürlük temeline dayalı bir dünya inşa etmek için yazma amacına yönelmiştir. Bu amaç doğrultusunda toplumdaki sosyo-ekonomik yapıdaki eşitsizlikler, emek - sermaye çatışması ve kapitalist sistemin olumsuz yönleri gibi izlekler toplumsal gerçekçi sanatçıların

temel çıkış noktası olmuştur. Toplumsal gerçekçi sanatçılar; hayatın gerçeklerini, sosyal hayattaki aksaklıkları, toplumun bozulan yönlerini, işçi ve köylüleri anlatarak toplum için işlevsel bir sanat inşa etmeye çalışmışlar ve “toplum için sanat” anlayışına bağlı kalmışlardır.

Suat Derviş (1905-1972), Berlin Konservatuarı’nda ve Edebiyat Fakültesi’nde eğitim görmüştür. Edebiyata mensur şiirle başlayan Suat Derviş, Berlin’de olduğu dönemde çeşitli Alman gazetelerinde fıkra, makale ve öyküler yazmıştır. Türkiye’ye döndükten sonra gazetecilik ve yazarlıkla ilgilenmiş ve romanlarıyla adından söz ettirmiş, Devrimci Kadınlar Birliği’ni kurmuş ve *Yeni Edebiyat* (1940-1941) isimli edebiyat ve fikir gazetesini çıkarmıştır. (...) *bu gazetede gerek roman eleştirileri gerekse değişik adla yazdığı yazılarında toplumsal duyarlılığını ortaya koyarak romansal düzlemde sosyal gerçekliği ve gerçekliği öne çıkarır* (Çelik 293). Suat Derviş’in yazarlığı hakkında Atilla Özkırımlı şunları söylemiştir:

(...) *Yazarlığı halkın mutluluğuna adanmış gerçek anlamda bir düşünce savaşıdır (...) Onu hayatın gerçekleriyle gazeteciliği yüz yüze getirir. ‘Gazeteci olduktan sonra’ yazmaya başlar (...) Popüler romana kayması da bundandır. Gerçekçiliği de toplumcu düşünceyi benimsemiş olmasından. Tefrikacılık romancılığını olumsuz yönde etkiler. Kuşkusuz, 1940’tan sonra gelişen siyasal baskının yardımıyla. Toplumcu eyleme ucundan bulaşmış değildir ki bir kıyıya çekilip sanatsal amaçlara yönelsin. Tersine, tam ortasındadır* (389).

Çevirmen, siyasetçi ve yazar Reşat Fuat Baraner’in eşi olan Suat Derviş de eşi gibi sosyalist fikirlere sahip bir sanatçıdır. Bu sebeple eserlerini toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla kaleme alarak toplumsal sorunlara odaklanmıştır. Ancak Suat Derviş, toplumcu gerçekçi sanatçıların sıklıkla başvurduğu ezen – ezilen, işçi – işveren, köylü – ağa çatışmalarının dışında kalarak kapitalist sistemin eleştirisine odaklanmıştır. Böylece konuya daha derinlemesine yaklaşarak çatışmaların merkezine inmiş ve toplumcu gerçekçilik anlayışı bakımından aynı bakış açısına sahip sanatçılardan farklı bir yol izlemiştir.

Kapitalizm ve Feminizm Açısından Ankara Mahpusu¹

Suat Derviş’in romanlarından *Ankara Mahpusu*² bu çalışmanın merkezini oluşturmaktadır. Yani bu romanda feminist açıdan kapitalizm eleştirisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

¹ İncelememizde eserin İthaki Yayınevi tarafından yapılan 2013 baskısı kullanılmıştır. Romandan yapılan alıntılarında sayfa numaraları bu baskıya aittir.

² 1945’te ilk olarak “Zeynep İçin” adıyla Haber gazetesinde tefrika edilen, 1968’de ise “Ankara Mahpusu” adıyla basılan söz konusu roman, 1957’de “Le Prisonnier d’Ankara” adıyla Fransızca olarak yayımlanmıştır (Aktürk 5). Suat Derviş, “Ankara Mahpusu” romanının Fransa’da yayımlanan ilk Türk romanı olduğunu ifade etmiştir. Ancak

Romanın konusu kısaca şöyledir: Annesi ile birlikte maddi sıkıntılarla yaşayan Vasfi, tıp fakültesinde okuyan bir gençtir. Mahallelerine yeni taşınan Zeynep ile tanıştıktan sonra hayatı değişir. İlerleyen zamanda Zeynep'in, Vasfi'nin amcası Şakir Efendi ile evlenmesi Vasfi'nin hayatını olumsuz yönde etkiler. Vasfi'nin diğer amcasının oğlu Nuri ise, kahve ve meyhanelerde zaman geçiren serseri biridir. Vasfi ile ortak noktaları Şakir Efendi'nin Zeynep'le evlenmesine karşı olmalarıdır. Vasfi, Zeynep'i sevdiği için; Nuri ise Şakir Efendi'nin mirasını alamayacağı için bu ilişkiye karşı çıkarlar. Nuri'nin Zeynep hakkında söylediği sözler Vasfi'yi sinirlendirmektedir. Nuri'nin Zeynep'e iftira atmaya çalışması üzerine yaşanan tartışmada Vasfi, Nuri'yi öldürür ve cezaevine girer. Zeynep, Şakir Efendi'nin ölümünden sonra işlerin başına geçer. Zeynep, işler üzerindeki kontrolünü artırdıkça erkeksi bir hal almaya, fiziksel ve ruhsal olarak değişmeye başlar. Vasfi, cezaevinden çıktıktan bir süre sonra Zeynep'i görebilmek için amcasının hâldeki dükkânına gider. Ancak Zeynep, erkek çizmesi ve erkek paltosu içinde, şişmanlamış vücudu ve sert bakışlarıyla görünür. Bu haliyle Vasfi, Zeynep'i tanımakta güçlük çeker. Cezaevindeyken annesini kaybeden Vasfi'nin hayatı bundan sonra tam anlamıyla değişir. Cezaevinden çıktıktan sonra kendisini kimsesiz olarak sokaklarda bulur. Ne cebinde parası ne de başını sokacak bir evi vardır. Vasfi'nin sokaklara düşmesiyle birlikte romana sokaklarda yaşayan parasız, kimsesiz ve evsiz kişiler dâhil olur. Bu kişiler arasında yönetimin değişmesiyle birlikte kendisini sokaklarda bulan paşa kızları da vardır. Vasfi'nin sokaklarda tanıdığı kimseler daha çok aklının yarısını kaybetmiş kişilerdir. Bu kişilere benzemek, aklını kaybetmek istemeyen Vasfi, hayata tutunmak için çıkış yolları arar. Ancak işlemiş olduğu suç her seferinde karşısına çıktığı için çalışacak bir iş bulamaz. Sonunda yaşlı bir kadının bahçesindeki bazı işleri yapmasıyla birlikte başlayan sürecin sonunda Vasfi iş bulur. Ardından sokaklarda tanıdığı *Siyah Bereli Kadın*'ı bulur ve el ele şehre doğru yürürlerken roman sona erer.

Yazar anlatıcı tarafından tanrısal bakış açısıyla aktarılan romanın vaka zamanı yaklaşık on üç yıldır. Bu vaka zamanının on iki yılı Vasfi'nin cezaevinde bulunduğu döneme tekabül eder. Romanın aktüel zamanı bu on iki yıldan önceki birkaç ay ve on iki yıldan sonraki birkaç haftadır. Vaka zamanının tam olarak hangi yılları kapsadığı belli değildir.

Romanın mekânları Ankara ve İstanbul'dur. Ankara, Vasfi'nin cezasını çektiği, cezaevi çıkışında kendisini yalnız hissettiği yerdir. İstanbul

Behçet Necatigil'e göre, İzzet Melih Devrim'in, Piyer Loti'nin önsözüyle 1919'da Paris'te yayımlanan "Sermed" isimli romanı, Fransızca yayımlanan ilk Türk romanı olma özelliğine sahiptir (606).

ise Vasfi'nin doğup büyüdüğü, bütün hayatını değiştirecek olan Zeynep'le tanıştığı ve sonunda kimsesiz ve evsiz olarak geri döndüğü yerdir.

Yazar, romanını Vasfi merkezinde kurgular. Vasfi'yi oldukça yakından tanıtan anlatıcı, diğer kahramanları Vasfi'yle olan ilişkileri doğrultusunda tanıtır. Romanın baş kadın kahramanı olan Zeynep, güzelliği ve şen kahkahalarıyla dikkatleri üzerine çeken biridir. Kocasından boşanmış bir dul ve bir çocuk sahibi olan Zeynep, babasının evine geri dönmüştür. Anne ve babasının geleneklerine bağlı kimseler olduğunu belirten Zeynep, zengin ve kendinden yaşlı Şakir Efendi ile evlenme konusunda da ailesinin kararlarına uyar.

Zeynep özelinde Feminizmin temel problemleri arasında yer alan ataerkil aile yapısı ve bu aile yapısı içerisindeki kadının yeri ve önemi konusu *Ankara Mahpusu* romanına da yansımıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Zeynep'in ailesi de ataerkil bir aile yapısına sahiptir.

Feminist kurama göre ataerkil bir gelenekten gelen ve erkek egemen olarak tanzim edilmiş hayatımız erkeğin dünyayı, nesnelere, olayları algılama biçimi ile şekillenmiştir. Kadın bu dünya içinde bir eşya, nesneden farksızdır. Ataerkil toplum ahlakı, töresi kadını kimi biyolojik ve sosyolojik yetersizliklerinden dolayı bu hayata mahkûm etmiş gözükmektedir (Kolcu 359).

Zeynep'in, ailesi tarafından nesneleştirilerek Şakir Efendi ile evlendirilmesiyle hem geleneklere uyulmuş hem de ekonomik olarak rahatlamanın kapıları açılmıştır. Zeynep de böylece ailedeki dışlanmış durumundan kurtularak kendi evinin hanımı olmuştur. Evlendikten sonra Zeynep, varlık içinde rahat bir hayat yaşamıştır.

Batı kültüründe erkek deyince aktif, hükmedici, maceracı, akılcı ve yaratıcı bir varlık; kadın deyince de sistematik olarak bu özelliklere zıt şekilde pasif, uyumlu, çekingen, duygusal ve görenekçi bir varlık akla gelir (Huyugüzel 172). Feministler açısından kadınların bu klasik anlayıştan kurtulabilmesi için kadının erkek egemen toplum yapısını kırarak alışılmış kalıplarından kurtulması, ataerkil medeniyet anlayışını değiştirmesi gerekmektedir. Bunun için kadınların yapacağı şey kendilerini bu hayatı yaşamaya iten ideoloji ile mücadele etmektir. Bunun için erkeklerin egemen olduğu bu dünyaya sızmak ve mümkün olduğu kadar etkin bir konuma gelmektir (Kolcu 380). Zeynep de Şakir Efendi'nin ölümünün ardından işlerin başına geçerek erkeklerin egemen olduğu bir dünya olan ticarete atılarak nesne konumundan özne konumuna geçer. Şakir Efendi'nin hâldeki dükkânını işleterek varlığını devam ettirir. Böylece feminist açıdan arzulan noktaya erişerek ataerkil toplum baskısından kendisini kurtarır. Yani kadının kulluktan bireyliğe (Aytaç 393) geçmesini yansıtır. Ancak ulaşılmış

olduğu bu noktadan itibaren Zeynep, başka bir baskı alanının (kapitalist sistem) içerisine girerek kadınlığına dair her şeyini kaybeder ve giderek erkekleşir.

Aleksandra Kollentay, kapitalizmin kadına toplumda iki rol biçtiğini şöyle ifade eder:

Burjuva toplumu kadını, işine karşılık ucuz bir ücret ödeyerek dayanılmaz bir ekonomik mengineye sokar, ayaklar altına alınan çıkarlarını savunmak için sesini yükselten her vatandaştan elindeki haktan onu yoksun tutar ve şu seçimi yapma iyiliğini gösterir ona sadece: Ya evlilik boyunduruğu ya da açıktan açığa aşağılanıp mahkûm edilen, ama gizliden gizliye cesaretlendirilen ve de desteklenen fuhuşun kucacağına atılma (...) (23).

Bu tespite göre roman kahramanı Zeynep, evlilik yolunu seçerek bir kadın olarak üzerindeki toplumsal baskıdan kurtulur. Ancak sermaye sahibi olmasıyla birlikte kapitalist dünyanın içerisinde yerini alır. Zeynep'in Şakir Efendi ile evlenmeden önceki hayatı, evlilik hayatı ve Şakir Efendi'nin ölümünden sonraki hayatı, hem Zeynep hakkında hem de yazarın ideolojik olarak vermek istediği mesajlar hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Zeynep, Şakir Efendi ile evlenmeden önce ekonomik olarak sıkıntılı bir aile ortamında yaşamaktadır. Şakir Efendi ile evlendikten sonra gönlünce yaşayabildiği, rahat, her istediğine ulaşabildiği bir hayat yaşar. Şakir Efendi'nin ölümünden sonra ise işlerin başına geçerek iş hayatına atılır. Bununla birlikte Zeynep'te fiziksel ve ruhsal değişimler görülür. Önceleri şen kahkahalarla neşe saçan, güzelliğiyle ön plana çıkan Zeynep, arzu edilen kadın konumundadır. Fakat Şakir Efendi'nin ölümünden sonra, sermaye sahibi olmuş ve bununla birlikte şişman, çirkin ve erkeksi bir hâl almıştır. Zeynep'in böyle olumsuz bir tip halini almasında zengin olma hırsı vardır. Zeynep, parayı harcamak için değil, biriktirmek için ister. Yani onun düşüncesinin temeli sermaye birikimine dayanır. Böylece para kazandıkça fiziksel ve ruhsal güzelliğini kaybeder. Bu fiziksel ve ruhsal değişim, kapitalizmin bir kadında meydana getirdiği olumsuz etkilerin bir yansımasıdır. Yazar, Zeynep'te meydana gelen bu değişiklikler yoluyla bir kapitalizm eleştirisi ortaya koymuştur. Tersten okunduğunda da okuyucu şu sonuca götürülür: Kapitalist sistem olmasaydı, Zeynep yaşadığı dünyanın şartlarına boyun eğmeyecek, kendinden yaşlı ve zengin biriyle sevmeyeceği halde evlenmeyecek, kadınlığından bir şey kaybetmeyecekti.

Kapitalizm sadece kişisel olarak değil, ailevi olarak da çöküntüler meydana getirmektedir. Kapitalist çağdaş toplumda ailenin görevi, yalnızca ve yalnızca edinilmiş mirasın dolaysız aktarımı. Bugün bile boşanmaya karşı sayısız engeller konulmasındaki amaç, ailenin, insanın manevi ihtiyaçlarının değil, mülkiyet çıkarlarının hizmetinde olan ailenin bu biri-

cik görevini tamamlamasını kolaylaştırmaktır (Kollentay 30). Sermaye birikimi temeline dayanan kapitalist sistem, bu sermayenin paylaşılarak küçülmesine karşı bir tavır sergiler. Vasfi'nin diğer amcasının oğlu olan Nuri, amcası Şakir Efendi'den kalacak mirasın peşindedir. Nuri'nin amacı, amcasının mirasından payını almaktır. Ancak Nuri'nin amacı sermayenin küçülmesine sebep olacağı için, bu kapitalist sistemin onaylayacağı bir davranış değildir. Zaten romanda kapitalizmin temsilcisi olan Zeynep de ailenin hiçbir üyesine haklarını vermez, onlara hiçbir yardımda bulunmaz. Kapitalizm, aile içindeki maneviyatı yok ederek maddiyata odaklanır.

Babası seyyar aşçılık yapan Zeynep'in ailesi de maddi kaynaklarından dolayı Zeynep'in Şakir Efendi ile evlenmesini onaylamıştır. Bu evlilikle birlikte Şakir Efendi'nin mirası tek elde kalmaya devam etmiştir.

Zeynep'te fiziksel ve ruhsal olarak olumsuz etkiler yaratan para, Vasfi'de aksine olumlu, umutlu ve mutlu bir etki yaratır. Vasfi'nin cezaevinden çıktıktan sonra bir evsiz olarak ortada kalması, iş bulamaması ve delirmekten korkması onun toplumdaki dışlanmasının örneğidir. Romanın sonunda Vasfi'nin yaşlı bir kadının bahçe işlerine yardım etmesi ve para kazanmaya başlaması, ardından bir iş bulması onun yeniden hayata tutunmasına yardım eder. Şakir Efendi'den miras kalan para, Zeynep'i olumsuz yönde değiştirirken; Vasfi'nin çalışarak kazandığı para, ona yeni bir hayatın kapılarını açar.

Ankara Mahpusu'nda sokakta yaşayan evsizler iki farklı kesimi temsil etmektedir. Rahat bir hayattan sokaklara düşenlerle, sokaklarda doğup büyümüş kişilerin tepkileri farklıdır. Sokaklarda yaşayan yarı deli paşa kızları ve diğer deliler birbirini dinlemeksizin ama karşılıklı konuşuyorlarmış gibi kendi hayal dünyalarını anlatırlar. Örneğin paşa kızları eskiden içinde buldukları şatafatlı ve görkemli hayatı sürekli olarak dile getirerek geçmişe duydukları özlemi dışa vururlar. Ancak değişen yönetim sistemiyle birlikte, eskiden birikmiş olan sermaye dağılmış ve para akışı kesilmiştir. Bu durum onları gerçeklikten uzaklaştırmıştır. Ancak *Siyah Bereli Kadın* gibi zenginliği hiç görmemiş olanlar bu durumu anlayışla kabullenmişlerdir. Vasfi'nin Kadıköy İskelesi'nde tanıdığı *Siyah Bereli Kadın*, içinde bulunduğu duruma rağmen mutlu olabileceği inancını taşımaktadır. Nitekim romanın sonunda Vasfi ile birlikte el ele şehre doğru yürümeleri mutlu sona ulaşabileceklerinin bir işareti olarak umut vericidir.

Sonuç

Romanın başkışisi Vasfi, kişiliği dolayısıyla idealize edilirken; Zeynep, fiziksel özellikleri dolayısıyla idealize edilir. Böylece iki farklı insan tipi ortaya konur. Vasfi ve Zeynep'in yaşam şartları birbirine benzer nite-

liktedir. Her ikisi de ekonomik olarak kısıtlı imkânlarla sahip ailelerde yetişmiş kişilerdir. Romanın sonunda ise Vasfi, yokluk içinde; Zeynep, zenginlik içindedir. Ancak Vasfi idealize edilen tip, Zeynep eleştirilen tip olarak sunulur.

Romanda kapitalizm eleştirisi eserin temel odağını oluşturmaktadır. Zenginlik – fakirlik, miras – alın teri çatışmaları roman boyunca görülür. Hatta feminizm açısından kendisini ataerkil baskıdan kurtarmış olan Zeynep bile kapitalizmin bir ürünü olarak eleştirilir. Kendi ailesi içinde bir nesne olan Zeynep, Şakir Efendi'nin işlerinin başına geçmesiyle özne durumuna geçer. Ancak bu duruma geçtiği andan itibaren, kapitalizmin yarattığı başka bir nesne konumuna düşerek sermaye birikiminin basamaklarından biri hâline gelir. Güzelliğiyle ön plana çıkan Zeynep; altın dişli, sert bakışlı, şişman bir kadına dönüşür.

Aslında Zeynep'in amacı en başından beri Şakir Efendi'nin servetine konmaktır. Romanın başından beri Vasfi'ye tam olarak yaklaşmaması, dedikodudan korktuğunu söylemesi hep Şakir Efendi'nin servetini ele geçirmek için yaptığı planların bir parçasıdır. Bu sebeple Zeynep, ataerkil baskıdan kurtulduktan sonra kapitalimin tuzağına düşerek başkalaşır. Bu durum okuyucuyu, kapitalizmin feminizmin başarıya ulaşması yolunda önemli bir engel oluşturduğu söylemine yani, Marksist-feminizme götürür.

Zeynep'e âşık olan Vasfi'nin durumu romana farklı bir boyut katar. Bir erkek olarak O, hayatta her şeyini kaybetmiş biridir ve kendisini içinde bulunduğu durumdan kurtarmaya çalışır. Vasfi'nin para kazanmak için gayrimeşru işler yapma eğiliminde olmaması, kendi emeğiyle hayatını kurtarma çabası yazarın idealize ettiği niteliklerdir. Ancak yazarın, kapitalist toplumda erkeğin kadın kadar baskı altında olmadığı fikrini vermek için de Vasfi tipini kullanmış olma ihtimali düşünülebilir. Nitekim romanın sonunda bulduğu iş ve kazandığı para, Vasfi'ye yeni bir hayatın kapılarını aralar. Vasfi'nin bu çabası, kapitalizm karşısında alınacak tavrın göstergesi olduğu gibi, kapitalist toplumda erkeklerin kadınlardan daha şanslı olduğunun da bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Aktürk, Şenol. *Sosyal Gerçekçilik Anlayışı ve Suat Derviş'in Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım*. 2010. Gazi Ü, Doktora tezi.
- Aytaç, Gürsel. "Türk Romanında Feminist Söylem." *Türk Edebiyatı Tarihi*. c. 4, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, ss. 393-399.
- Çelik, Yakup. "Cumhuriyet Dönemi: Roman (1920 - 1960)." *Türk Edebiyatı Tarihi*. c. 4, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, ss. 288-307.

- Huyugüzel, Ö. Faruk. *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. Dergâh Yayınları, 2018.
- Kolcu, Ali İhsan. *Edebiyat Kuramları Tanım - Tenkit – Tahlil*. Salkımsöğüt Yayınları, 2010.
- Kollontay, Aleksandra. *Marksizm ve Cinsel Devrim*. Çeviren Derya Okatan, Ceylan Yayınları, 2016.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları, 2004.
- Necatigil, Behçet. “Dünya Kadın Yılında Suat Derviş Üzerine Notlar.” *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976*. Tekin Yayınevi, ss. 593-609.
- Özkırımlı, Atilla. *Türk Edebiyatı Tarihi*. c. I, İnkılâp Kitabevi, 2004.
- Suat Derviş. *Ankara Mahpusu*. İthaki Yayınları, 2013.
- Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları, 2011.